

Macaristan'daki Türk hâtıraları

150 yıllık Türk hakimiyetinin sanat eserleri ve abideleri Macar hayatında bugün bile tesirleri hissedilecek halde kalmıştır

Geçen haftalarda İstanbulda ve daha önce de Ankarada açılan Macar Güzel Sanat Eserleri sergisi, bu serginin topladığı geniş alâka, bize, bir yandan Macar Güzel Sanatlar müzesinin hazine ferini, diğer yandan da Macaristan'daki Osmanlı hakimiyeti devrinin sanat eserlerini ve bugüne kadar kalabilen abidelerini hatırlattı.

Filhakika, diğer emsali Avrupa müzelerine nazran oldukça geç kırılmışına rağmen, Budapeşte Güzel Sanatlar müzesi, bugün, sekşiyonlarının zenginliği ve ihlîva ettiği şehirlerinin sayıları ve vasıfları ilibâriyle önemlî ve çok değerli bir durumda bulunmaktadır ve burası Rönesans ve Barok devirlerinin birçok meşhur yabancı sanatkârlarının eserleri de sistemektedir. 800 tablo ve beykeli ile 15.000 resim ve daha fazla sayıda gravür bu koleksiyonların hacmi hakkında bir fikir vermektedir. Macar Güzel Sanat eserleri ise, mütehassislerin belirttiği gibi, bu memleket tarihîn damgasını isimlendirmeştir. Evvelâ, 150 seneyi bulan Türk hakimiyeti devri, sonra da, Macaristan'ı yarı sâmûrge yapan Habsburg İmparatorluğu devri çok defa bu eserlerin mevzuunu teşkil etmiş ve bunlara bir manâ ve ehni miyet kazandarmıştır. Macar Güzel Sanat eserleri daha sonra da ve bugüne kadar canlı ve önemli kalmış, daima bir hayatı göstermiş ve yaratıklıkları deviriere göre üstün değerler baiz olmuştur ki, yukarıda adını ettigimiz sergiler bize bu hususta güzel örnekler göstermiştir.

Macar Güzel Sanatlerinden bîhassa Türk hakimiyeti devrinde bir inkişaf kaydetmesi, ister istenç, Macaristan'daki Türk Sanat Eserlerinin bugünne kadar yaşamış ve mevcut kolmuş hârislerini, bâhiyelerini düşündürmektedir. Gerçekten, Osmanlı İmparatorluğuna, Balkan devletlerine nisbetle daha az bir sürede bağlı kalmasına karşılık, Macaristan'daki bu hârisalar ve abideler oldukça çoktur ve yeni yeni buluları sayılır günde güne artmaktadır. XIX asrin ikinci yarısından itibaren muha-

fazalarına hususi bir ilgi gösterilen ve yeniden epe geçen sanat eserleri, bu devirdeki Türk sanat hayatının hareket ve canlılığını, گün degerine dehîlet etmektedir. İşte bu vesile, bize, bu konuda bir iki yazı yazmak ve bu suretle Türk umumi ekârûn, Türk tarihînin parlaq bir devrinde meydana getirilmiş abideler ve sanat eserleri hakkında bir hârisatma yapmak arzusunu fînam etti. Şimdiye kadar bu mevzuu epe olan ve bu sabâda kisa, ya da uzun etüdler ve monografîler neşerederek yerli ve yabancı kaynakları tanstan tarihçi ve sanat tarihçilerini

görüyoruz. Sûphesiz ki, yapıldığı devre alt behemehâl konuşmuş olması Hzam gelen orijinal kitabı zamânla kaybolmuştur. Macarların «Büyük Mustafa» dediği ve Avusturyalı tarihçi Hammer'in de «Macaristanın ve Budin'in iftihâr ettiği bir adam» olarak vastifandırıldı Sokullu Mustafa Paşa, aynı zamanda, sanâti ve güzel eserleri himaye etmiş, gerek Beylerbeylik merkezi olan Budinde gerek Macaristanın diğer şehirlerinde, modern Macar tarihçisi, Taksat Sandor'un da kabul ve tesbit ettiği gibi, pek çok eser inşa ettiğini ki bunların söhreti, daha o zamanlar

Yazan:

Prof. Tayyib GÖKBİLGİN

burada suralamaya imkân olmadığı gibi, Evliya Çelebiden İlâberen başlayarak, 1912 de bu konu üzerinde yi ne müşahedeye dayanarak bilgi ve ren Rum Beyoğlu Fahrettin Beyo kadar olan yâmarlara ve daha sonrakilerde de temas mümkün görülmüyôr. Ancak biz, sadece, XVI. ve XVII. asırlarda sayıları yüzlerle ballig olan Türk abideleri ile sayısız Türk sanat eserlerinin bugün elde bulunanlarından bir kısmından söz nâmakla yetiniceğiz.

Macaristan'daki 150 senelik Türk hakimiyeti devrinin sanat abideleri ve eserleri, büyük bir kısmı ilibâriyle kayboldumasına rağmen, tesirleri Macar hayatının hemen her sahnenâda hissedilebilecek bir halde kalmıştır. Mevcut mimari abidelerden bir kısmı esaslı değişikliklere uğramıştır; Budindeki (Sasnr) Császár, (Rudas) Rudas, (Kral) Kiraly ve (Sırp) Racz kaplıca hamamları bu gibilerdeendir. Mesela, Kral hamamının Kanuni Sultan Süleymanın ve fatândan on sene önce, Vefri Szam Sokullu Mehmet Paşa'nın amcasıadesi Budin Beylerbeyi Sokullu Mustafa Paşa tarafından yaptırıldığı, kapısı unen üzerindeki Macarca ve Fransızca yazılmış bir kitabede, bugün de,

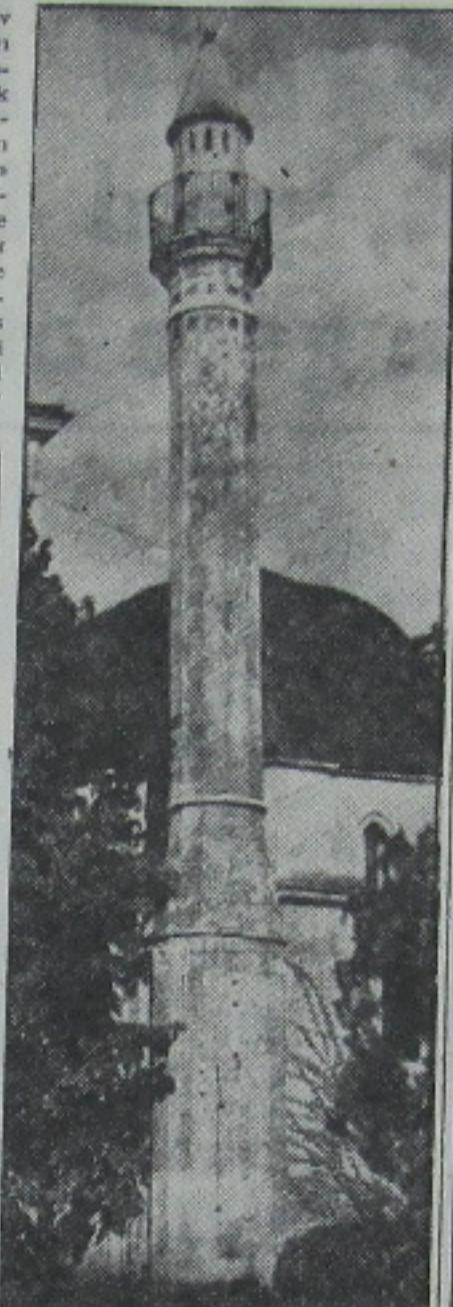
bütün Avrupa'da yayılmıştır: Budin kaleinde yaptırdığı cami ve medrese, Budin'de debnâhane semtinde Halife Ebubekir namına diğer bir cami ile bunun karşısunda bir kervansaray, Baruthane denilen semte Halife Ömer namına başka bir cami, tarih kaynaklarımız zikretti eserlerinden bir kısmıdır. İşte yukarıda zik rettiğimiz Kaplica hamamları da yine onun zamanında yapılmıştır. Mustafa paşanın Macarca mektuplarından öğreniyoruz ki, kendisi iktisadi hayatın her sahnesinden anlamakta, Budinde ve Pécs'te gayet güzel bahçeler içinde getirmekte idi. Bu bahçeleri maruf Türk bahçivanları terтип ve tanzim ediyordu.

Eşasen, Avrupa, en güzel çiçekleri, en güzel meyveleri bu devirde şarttan Türklerden almaktâ idi. Macaristan'da Türk hakimiyeti başladığtan sonra bahçivanlık Macaristan'da inkişaf etmeye başlamış, XVI. asır ortasında yabancıları Macaristan'daki lezzetli meyve cinslerinden ve güzel çiçeklerden hayranlıkla bahsetmişlerdi. Lâle, sünbül, nerjis, Türk karanfil, paşa gülü gibi çiçeklerden Türklerden öğrenen Macarlar bunları Almanlara da tanıtmakta idiler. Bu devirde başlayan bu inkişafın Türk devri nihayet bulduğu sırada ise zevake yâz tuttuğu bilinmektedir.

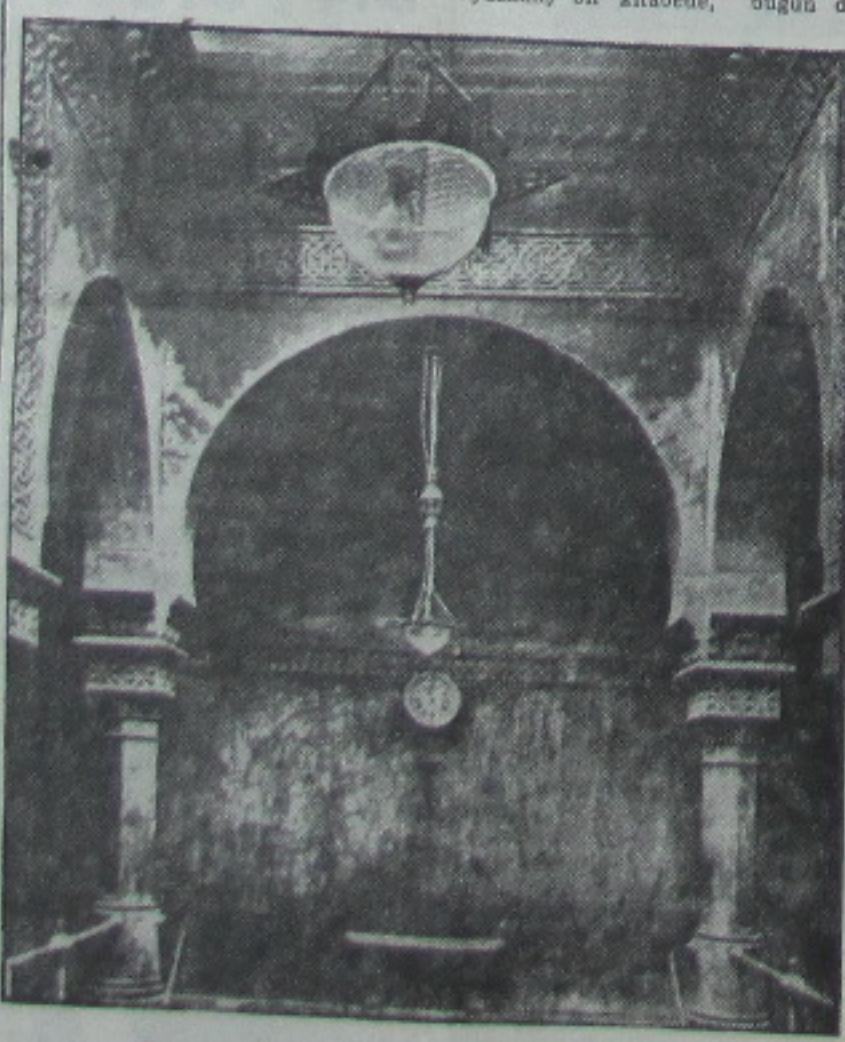
Budinde Gültepesi (Roznádomb) denilen mevkide bugün dahi mevcut olan Gülbaba türbesi ile, Egri (Eger) kaleinde bulunan minare ve Péç (Pecs) deki İdris Baba türbesi zâli sekillerini muhafaza eden Türk eserlerindendir. O devirde birer mesire ve ziyaret mahalli olan bu yerler hakkında Evliya Çelebi seyahatnamesinde oldukça tâfsîlît bulunuyoruz. Vâne o devirde yapılp da sonrasında tâdîlît ugratılarak birer Katolik kilisesi haline getirilen Türk eserleri ise Péç'te şehrînde, biri Yakovalı Hasan Paşa, diğeri de Gazi Kusam Paşa taraflarından yaptırılan iki cami ile Sigetvar (Szeged) da kânum Sultan Süleymanın orada vu-

kuulan vefatının hârisasını tâzîne inşa ettiğinden Süleymaniye camidi.

Birinci Viyana seferinden sonraki zamanlarda serhadlerde bahadırlığı ve şenâti ile şöhret kazanan Kasim Paşa Mâhâc ile birlikte Seksard ve Péç'te sâncaklarına birden sahib olmuş. Budin Beylerbeyiliğine toyin olunmadan önce bu mânedî, müzâzam bir Türk eseri olarak yaptırılmıştır. Osmanlı hakimiyeti sona erdikten sonra da bu dinî ve numarî abide muhafaza olundu, fakat kışsâye çevrildi. Sigetvar'daki Süleymaniye camiiine gelince, bunu da Sokullu Mustafa Paşa yaptırmıştır. Bununla birlikte o zamanki kalenin tam altında bu Padisahın mezarı üzerine beyaz mermerden bir türbe de inşa ettiğini ki, bu, Macaristan'ın ziyanı kadar adeta mukaddes bir ziyâne (Devamı sa. 5 s. 8 de)

Macaristan'da Pécs şehrîndeki camînin zarif minaresi.

Budapest'e şehrînde Rudas hamamının kubbesi

Kazanova İstanbul'da

Yazan: Jak KAZANOVA

«İFFET YEMİNİ» BAHŞI

— 10 —

Yusuf Ali ile tanışmamızdan ve gitgide çok sıkı bir dostluğumuzdan beri, altı hafta geçmemiştir ki Yusuf bâna bir gün en eski sınıfı

tiyanlar için mukaddes bir dinî akıddır. Bu duruma göre Malta şövalyeleri efendiler, iffet yemînlerine rağmen kadınlarla canarianın istediği kadar münsibetle bulunuyorlar, yalnız allâqâbâdehâ